

Мелешко// Зб. наук. пр. Уманськ. держ. пед. ун-ту. – 2006. – Ч. 2. – С. 220-226. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/UJRN/znprudru.a>. – Назва з екрану.

11. Салань Н. Підготовка майбутнього педагога до здійснення поза-урочної роботи з математики як важливе завдання сучасних ВНЗ / Н. Салань // Молодь і ринок : наук. журн. ; Дрогобицьк. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Дрогобич, 2014. – № 1. – С. 124-129.

12. Пасічник С. В. Міжпредметні зв'язки математики / С. В. Пасічник Інтеграція знань з предметів природничо-математичного циклу : проблеми та шляхи їх вирішення : зб. матеріалів інтернет-семінару. – Черкаси, 2012. II частина. – С. 17-21.

13. Якобчук Н. М. Інтеграція математичних знань / Н. М. Якобчук // Інтеграція знань з предметів природничо-ма-

тематичного циклу : проблеми та шляхи їх вирішення : зб. матеріалів інтернет-семінару. – Черкаси, 2012. – II частина. – С. 94-98.

14. Яковлева Л. В. Інтеграція навчального процесу як чинник розвитку пізнавальної активності учнів / Л. В. Яковлева // Інтеграція знань з предметів природничо-математичного циклу : проблеми та шляхи їх вирішення : зб. матеріалів інтернет-семінару. – Черкаси, 2012. – II частина. – С. 98-103.

15. Alan, B. Maximizing the benefits of project work in foreign language classrooms / B. Alan, F. L. Stroller // English Teaching Forum. – 2005. – N 43(4). – P. 21-26.

16. Hutchinson, T. Introduction to Project Work / T. Hutchinson. – UK : Oxford University Press, 2001. – 23 p.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Михаськова М.А.

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувача кафедри теорії та методики музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
Україна

FORMATION OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL COMPETENCE OF THE FUTURE TEACHER OF MUSIC ART

Mykhaskova M.A., candidate of pedagogical sciences, assistant professor head of the department of theory and methods of music art of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ukraine

АНОТАЦІЯ

У статті аналізуються особливості формування професійно-педагогічної компетентності як складової фахової компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва. Автор розкриває зміст професійно-педагогічної компетентності вчителя музичного мистецтва та основні завдання реалізації змістової лінії «Я в музично-педагогічній діяльності» як домінантної складової діяльності вчителя-музиканта. Сформульовано мету, завдання, методи та визначено особливості організації навчального процесу в режимі лекцій, практичних та самостійних робіт із предметів «Музична педагогіка» та «Методика музичного виховання». Прогнозується, що результативність засвоєння цих предметів буде виражатися у сформованій потребі в педагогічній діяльності, використанні методичних знань на практиці, у навичках виконувати вокальні, хорові, інструментальні музичні твори, в умінні впливати музикою на смаки, враження, уявлення, почуття дітей.

ABSTRACT

Peculiarities of forming professional-pedagogical competence, as a component of professional competence of the future teacher of music art have been analyzed in the article. The author reveals the content of professional-pedagogical competence of the teacher of music art and the main tasks of realization of the content line "I in the music-pedagogical activity" as the dominant component of the teacher-musician activity. The goal, objectives, methods and peculiarities of organization of educational process in the form of lectures, practical and individual work of the subjects "Music pedagogy" and "Methodology of musical education" have been offered. It is presupposed that the effectiveness of assimilation of these subjects will be reflected in the current demands in pedagogical activity, the use of methodical knowledge in practice, in the ability to perform vocal, choral, instrumental music works, in the ability to influence by the music to the tastes, experiences, views, feelings of children.

Ключові слова: компетентність, професійно-педагогічна компетентність, фахова компетентність вчителя музичного мистецтва, змістова лінія.

Keywords: competence, professional-pedagogical competence, contextual line, professional competence of a music teacher.

Постановка проблеми. У відповідності до методологічної переорієнтації процесу навчання на розвиток особистості учня Міжнародна комісія Ради Європи, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕ-СД), Міжнародний департамент стандартів (IBSTPI), країни-учасники міжнародного проекту «Визначення та відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади» («DESECO») наголошують на необхідності спрямування навчальних програм на набуття ключових компетентностей [1; 2; 3; 4].

На думку провідних науковців України, основними групами компетентностей, які потрібно формувати і яких потребує сучасне життя, є соціальні, полікультурні, комунікативні, інформаційні, саморозвитку та самоосвіти, компетентності продуктивної та творчої діяльності [6, с.4].

Однією із складових продуктивної та творчої діяльності, на нашу думку, слід визнати професійно-педагогічну компетентність.

Аналіз досліджень і публікацій. У науковій літературі компетентність учителя досліджувалася здебільшого у сфері педагогічної діяльності (О.Бігич, Н.Кузьміна, А.Маркова, О.Мармаза, О.Овчарук, Р.Рогожнікова, О.Савченко, В.Стрельников, А.Хуторської та ін.), а також у галузі виховання комунікативної компетентності (С.Макаренко, Л.Петровська та ін.).

Частково компетентність висвітлювалась у низці праць, присвячених питанням фахової підготовки майбутнього учителя музики. Зокрема, розглядалися сутність педагогічної діяльності вчителя музики (Е.Абдулін, Л.Арчажникова,

В.Орлов, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька, О.Щолокова та інші); особливості виконавської підготовки (Л.Василенко, Л.Гусейнова, Н.Згурська, В.Крицький, І.Мостова, Г.Ніколаї, О.Щербініна та ін.), засвоєння музично-педагогічних знань (Е.Карпова, І.Малашевська, Н.Провозіна та ін.), виховання ціннісних орієнтацій (В. Волкова, В.Дряпіка, Н.Свещинська та ін.). Однак питання формування безпосередньо професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва розглядалися здебільшого опосередковано.

Формулювання цілей статті. Метою нашої статті є розкриття особливостей формування професійно-педагогічної компетентності студентів у процесі засвоєння предметів «Музична педагогіка» і «Методика музичного виховання» та визначення завдань реалізації змістового напрямку «Я в музично-педагогічній діяльності» як елемента фахової компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку музичної педагогіки за декілька років навчання в педагогічному закладі із студентів потрібно сформувати професійних вчителів-музикантів, які володітимуть живим словом, умітимуть фантазувати, зможуть за допомогою свого темпераменту та винахідливості привертати увагу до справжньої музики. Цілком очевидно, що однією із основних умов підготовленості вчителя музичного мистецтва до музично-освітньої діяльності, є його фахова компетентність.

У розумінні цього терміна приймемо думку про те, що компетентність майбутнього вчителя виступає як здатність особистості й вбирає в себе результати навчання, виховання та розвитку в закладах педагогічної освіти: знання, вміння, особистісні якості, необхідні для виконання професійної діяльності у відповідності до суспільних вимог та ціннісних орієнтацій. Водночас, під фаховою компетентністю вчителя музичного мистецтва ми розуміємо здатність до музично-освітньої діяльності на основі музично-педагогічних знань і умінь, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва у відповідності до суспільних вимог та цінностей. Тобто, фахова компетентність є ланкою вдосконалення набутого інтелектуального й практичного досвіду, пошуку ефективних шляхів підвищення педагогічної майстерності.

Заслуговує на увагу думка Н. Кузьміної стосовно педагогічної складової компетентності. Конкретизуючи визначення цього поняття, автор підкреслює, що «професійно-педагогічна компетентність є сукупністю умінь педагога як суб'єкта педагогічного впливу, який особливим чином структурує наукове й практичне знання з метою покращання вирішення педагогічних задач» [7, с.90]. За визначенням дослідниці, однією із складових загальної компетентності є професійно-педагогічна компетентність, яка характеризується «здібністю педагога перетворювати фах, носієм якого він виступає, у засіб формування особистості учня з урахуванням обмежень і вказівок, які передбачаються в навчально-виховному процесі вимогами педагогічного стандарту» [7, с.90]. У відповідності до цього визначення вона виділяє 5 елементів професійно-педагогічної компетентності:

- спеціально-педагогічна компетентність, яка передбачає обізнаність як у сфері безпосередньо спеціальності й фаху, так і в межах шляхів залучення до неї учнів;
- методична компетентність у царині способів формування знань і умінь у учнів;

- соціально-психологічна компетентність, яка містить обізнаність вчителя у галузі процесів спілкування;

- диференціально-психологічна компетентність, яка складається зі знань педагога про індивідуальні особливості кожного учня, його здібності, сильні сторони волі й характеру, гідність і недоліки попередньої підготовки й виявляється в прийнятті продуктивних стратегій індивідуального підходу в роботі з ним;

- аутопсихологічна компетентність, яка складається з обізнаності викладача щодо засобів професійного самовдосконалення, а також сильних та слабких сторін діяльності особистості [7, с.90].

Варто зауважити, що професійно-педагогічна компетентність учителя музики передбачає застосовування професійних знань у репетиційній, концертній, педагогічній роботі; використання нормативних документів у концертній, диригентській та навчально-педагогічній діяльності; засвоєння знань основних шляхів пошуку виконавських засобів втілення художнього образу у виконавській та педагогічній діяльності; використання знань педагогічного репертуару в педагогічній та виконавській діяльності; використання практичних навичок гри на музичному інструменті (співу) для здійснення професійної діяльності; використання професійних знань та практичних навичок із сольфеджіо, гармонії, аналізу музичних творів для виробничої діяльності; залучення теоретичних знань та володіння музичним матеріалом різних епох для виконавської та педагогічної діяльності; використання професійних знань і практичних навичок оркестрової, (хорової) ансамблевої гри (співу); використання практичних навичок із інструментознавства (хорознавства); використання професійних знань і навичок щодо оформлення документації навчально-виховного процесу, управління навчальним закладом і роботи з творчими колективами; використання професійних знань та навичок при відборі музично обдарованих дітей для навчання; використання комп'ютерних технологій у практичному втіленні професійних знань й умінь.

У процесі фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр» предмети «Музична педагогіка» та «Методика музичного виховання в загальноосвітній школі» є ключовими у формуванні професійно-педагогічної компетентності. Вони допомагають реалізувати завдання професійного самовдосконалення у змістовому напрямку «Я в музично-педагогічній діяльності», який спрямований на розвиток музично-педагогічних умінь майбутнього фахівця. Основними завданнями напрямку є такі: формування умінь художньо-педагогічного аналізу музичного твору; формування потреби у музично-педагогічній діяльності; уміння залучати дітей до музики та впливати нею; формування умінь художньо-педагогічного спілкування з дітьми на уроках музичного мистецтва [9, с.128]. Навчальний предмет «Музична педагогіка» ознайомлює студентів із теоретичною базою музичного навчання та виховання, а предмет «Методика музичного виховання» спрямований на освоєння практичних аспектів діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Засвоюючи ці предмети, майбутні вчителі-музиканти вчать розвивати у процесі занять музичну культуру школяра; зацікавлювати дітей творами музичного мистецтва; розвивати потребу школярів у музичній діяльності; здійснювати художньо-педагогічне спілкування з дітьми на уроках

та прилучати їх до музики; впливати музикою на смаки, враження, емоції, уявлення, почуття дітей; планувати, організовувати й проводити навчально-виховну роботу; складати план розучування дитячого репертуару, виразно ілюструвати його; використовувати методичні знання на практиці.

Навчання студентів факультету мистецтв характеризується установкою на розвиток самостійності в оволодінні музично-теоретичними знаннями у процесі виконавської і навчально-практичної діяльності. Взаємоузгодження фахових напрямків на цьому етапі здійснюється в процесі методичної підготовки, яка допомагає систематизувати знання, уміння, досвід емоційно-ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва. При вивченні музичної педагогіки (при тематичному плануванні матеріалу предмета було використано навчальну програму з методики викладання музики О.Ростовського) [11] особлива увага приділяється засвоєнню загальних основ музичного навчання і виховання школярів, які розкривають особливості музично-педагогічної діяльності.

Музична педагогіка є синтезуючим предметом, який узагальнює знання й навички з предметів психолого-педагогічного та професійного циклів як-от: педагогіка, музична психологія, методика музичного виховання в загальноосвітній школі, методика музичного виховання в дошкільних закладах, педагогіка музичного виконавства тощо. Успішне засвоєння такого курсу можливе лише в тісному зв'язку з вивченням інших гуманітарних і загальних дисциплін, а саме: історії, філософії, літератури тощо. Але процес підготовки спеціаліста будуватиметься на основі «синтезу» педагогіки та музичного мистецтва, який охоплює всі ланки навчально-виховного процесу, тому крім дисциплін психолого-педагогічного та гуманітарного характеру студенти вивчають предмети деяких спеціальних циклів: інструментального, диригентсько-хорового та історико-теоретичного [8].

Метою курсу «Методика музичного виховання» є ознайомлення студентів із особливостями музично-виховної роботи із школярами різних вікових груп, підготовка до організації та проведення музично-виховної роботи в загальноосвітній школі. У процесі засвоєння навчального предмета студенти вивчають види музичної діяльності школярів і основні методи їх організації, а також методику проведення уроків музичного мистецтва в різних класах [10].

Викладання курсів «Музична педагогіка» та «Методика музичного виховання» дозволяє:

- 1) забезпечити професійну спрямованість освіти на певному освітньо-кваліфікаційному рівні;
- 2) ознайомити студентів з сучасними вимогами до підготовки вчителя та до уроку музичного мистецтва;
- 3) здійснити аналіз сучасних методів та прийомів навчання і виховання школярів на уроках музичного мистецтва;
- 4) забезпечити ознайомлення з етапами роботи над пісенним репертуаром та особливостями цієї роботи в початкових та середніх класах;
- 5) проаналізувати вікові особливості школярів і можливості їх участі у різних видах музичної діяльності на уроках;
- 6) вивчити методику проведення уроків музичного мистецтва у 1 – 8 класах;
- 7) спланувати музичну роботу в школі [8, с.5; 10, с.5].

Організація та здійснення навчального процесу у вищих закладах освіти України регламентується Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, затвердженим наказом Міністерства освіти України

від 2 червня 1993 року № 161, та іншими нормативними актами з питань вищої освіти [5]. Цими нормативними документами передбачається викладання навчального матеріалу в режимі лекцій, практичних занять та самостійної роботи студентів, в тому числі і предметів «Музична педагогіка», «Методика музичного виховання».

Під час лекції, яка має бути логічно вивершеною, глибокою за змістом і доступною за формою викладу, науково обґрунтованою та систематизованою, слід користуватися засобами наочності та демонструвати навчальний матеріал як особисто, так і за допомогою технічних засобів [5, с.11]. Метою лекційних занять є розкриття способів, прийомів професійної діяльності. Тематичний розділ курсу «Музична педагогіка» «Теоретичні основи музичного навчання і виховання школярів» розкриває сутність музичної етнопедagogіки, структуру музичальності, специфіку музичного сприймання, методику виховання співацьких умінь, розучування пісень, засвоєння музичних знань і умінь тощо. Одна з тем, наприклад, «Психолого-педагогічні основи формування музичного сприймання школярів» покликана допомогти майбутнім учителям оволодіти методикою формування музичного сприймання на рівні сучасних наукових уявлень про цей процес. Під час лекцій розкриваються особливості музичного сприймання, логіка і шляхи розвитку умінь музичного сприймання у дітей різних вікових категорій. Особлива увага має бути відведена визначенню методів організації слухання музичних творів. Студенти пізнають основи процесу музичного сприймання школярів, усвідомлюють сутність педагогічного керівництва цим процесом, ознайомлюються з методикою організації слухання музики.

Метою практичних занять є розширення, поглиблення й деталізація наукових знань, отриманих студентами на лекціях та в процесі самостійної роботи, прищеплення умінь і навичок, розвиток наукового мислення та усного мовлення студентів. Для проведення практичних занять викладач готує відповідні методичні матеріали: тести для виявлення ступеня оволодіння студентами необхідними теоретичними положеннями; набір практичних завдань різної складності; необхідні дидактичні засоби.

Досвід свідчить, що досить ефективно проводити усне та тестове опитування вивчених тем; спонукати студентів до дослідження, аналізу та прогнозування проблем навчальної діяльності; вивчати виховні можливості різних форм організації музичної діяльності та розробляти шляхи підвищення ефективності організації музичної діяльності школярів у позаурочний час; окрему увагу варто приділяти самостійному опрацюванню студентами тем курсу за рекомендованою літературою.

Практичні заняття забезпечують мотиваційно-ціннісну основу підготовки до практики, формують ціннісне ставлення до методичних знань. На практичних заняттях із курсу «Методика музичного виховання» одним із видів роботи є складання плану уроку музичного мистецтва в загальноосвітній школі (тип та зміст уроку за вибором студента). Під час розробки конспектів уроків або окремих його елементів (вступне слово, дитячі ігри, творчі завдання тощо) враховується зміст шкільних програм. У процесі наступного аналізу розроблених частин заняття проводиться колективне обговорення найкращих робіт студентів. Крім того, практикується такий вид роботи, як написання творів на різну тематику. Наприклад, при практичному вивченні теми «Сутність педагогічної концепції Д.Кабалевського як вершини

розвитку шкільної музичної педагогіки ХХ століття» пропонується ознайомитись із книгою Д.Кабалевського «Воспитание ума и сердца» й законспектувати основні ідеї цієї праці.

В організації навчального процесу вищих закладів освіти значну роль відіграє самостійна робота студентів як засіб оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Самостійна робота студентів спрямовується на розуміння виховного впливу музичного мистецтва і його ролі в збагаченні духовного світу дитини, сприяє формуванню навичок навчально-дослідної роботи, активізує творчу уяву. Наприклад, самостійному опрацюванню підлягають теми програми, присвячені розкриттю соціальної сутності позакласної роботи, виявленню основних шляхів та умов її реалізації, а також теми, які розкривають творчість педагогів-виконавців ХХ століття (Г.Нейгауза, Г.Беклемішева, М.Леонтовича та ін.).

У процесі вивчення предметів використовуються словесні (розповідь, дискусія, бесіда), наочні (ілюстрування різних творів мистецтва, демонстрація уривків уроків тощо), практичні (вправи, навчальні ігри, «артистичні» замальовки тощо) методи; метод цілеспрямованого педагогічного впливу; проектування практичної діяльності, метод художніх асоціацій, створення художніх та пластичних композицій до музичних творів; метод порівняння творів у музичних колекціях (наприклад, «Мініатюра в музиці», «Життя вальсу», «Казка в музиці», «Музичні усмішки», «Образи дітей в музиці», «Музичний зоопарк», «Світ очима дитини» тощо); метод музичного узагальнення, емоційної драматургії, створення ситуацій успіху в навчанні, графічного контролю [9, с. 123-141].

Висновки...Отже, ми визначили, що результативність формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва виражається у сформованій потребі в педагогічній діяльності; в умінні виконувати вокальні, хорові, інструментальні музичні твори; у володінні навичками художньо-педагогічного аналізу; у художньо-педагогічному спілкуванні з дітьми на уроках та прилученні їх до музики; у використанні методичних знань на практиці; у сформованості музично-естетичних смаків, вражень, уявлень; розвитку почуттів, переживань, рефлексії, музичної пам'яті, мислення особистості; в умінні впливати музикою на смаки, враження, уявлення, почуття дітей.

У процесі вивчення предметів «Музична педагогіка» та «Методика музичного виховання» розкриваються основні питання загальних засад музичної педагогіки, теорії музичного навчання та виховання дітей із урахуванням сучасних досягнень музичної практики та досвіду розбудови україн-

ської національної школи. Темі цих програм дають змогу глибоко засвоїти матеріал предметів, сприяють самостійному опрацюванню літературних джерел, які стосуються окремих тем, допомагають виробленню навичок самостійного сприйняття музично-педагогічної творчості, аналізу засобів музичного виконавства.

Аналіз проблеми виявив, що багато питань формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва залишилися поза увагою дослідників. Зокрема, не розкрито її структуру, можливості діагностики, методик формування, що негативно позначається на якості музично-педагогічної освіти.

Література

1. Basic concepts and core competencies for education for democratic citizenship/ Council of Europe project "Education for Democratic Citizenship" - Strasbourg, 2000. -32 p.
2. Definition and Selection of Competencies. Country Contribution Process: Summary and Country Reports. OECD. - University of Neuchatel. - October 2001. -279 p.
3. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies, An Overarching Frame of Reference – Tor an Assessment and Research Program. - OECD (Draft).
4. Education for Democratic Citizenship // Seminar on basic concepts and core competences. - Strasbourg - 2000. - 32p.
5. Болюбаш Я.Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: Навчальний посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти / Я.Я. Болюбаш. – К.: ВВП «Компас», 1997. – 64 с.
6. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти // Освіта України. – 2001. - № 6. – С.4.
7. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В. Кузьмина. – М.: Высшая школа, 1990. – 119 с.
8. Михаськова М.А. Музична педагогіка. Робоча програма / М.А.Михаськова. – Хмельницький: Видавництво ХГПА, 2010. – 24 с.
9. Михаськова М.А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики: дис.... канд. пед. наук: 13.00.02. / М.А. Михаськова. – К., 2007. – 174 с.
10. Незнанова Н.І. Методика музичного виховання в загальноосвітній школі. Робоча програма / Н.І. Незнанова. – Хмельницький: Видавництво ХГПА, 2010. – 30 с.
11. Ростовський О.Я. Музична педагогіка: навчальні програми, методичні рекомендації та матеріали / О.Я. Ростовський. – Ніжин: НДПУ, 2001. – 112 с.